

Verslag brede klankbordgroep 22 september 2016 - Partiële herziening VRM windenergie voormalige stadsregio Rotterdam

Samenvattend verslag

De brede klankbordgroep heeft 22 september plaatsgevonden. De bijeenkomst was een gesprek met een brede vertegenwoordiging uit het gebied: ondernemersverenigingen, bewonersverenigingen, belangengroepen en gemeenten. Een toelichting is gegeven op het proces en de resultaten van het concept planMER. Daarna is in gebiedsgroepen gesproken over de resultaten en aandachtspunten voor verdere besluitvorming. Aan het einde van de bijeenkomst zijn de uitkomsten uit deze groepen op hoofdlijnen plenair met elkaar gedeeld. Hieronder vindt u een weergave van deze avond in een samenvattend verslag. In de bijlage is een meer gedetailleerd verslag opgenomen met onder meer antwoorden op de tijdens de avond gestelde vragen.

Plenair

Oproep aan de provincie om vooral ook met gezond verstand keuzes te maken. M.a.w. laat locaties waarvan je nu al weet dat ze niet kansrijk zijn, zoals bijvoorbeeld bij Rotterdam – the Hague airport vanwege hoogtebeperking, afvallen. Maak die keuzes zorgvuldig. Eigen ruimtelijk kader als leidraad is logisch. Waarschijnlijk stel je nooit iedereen tevreden, dat realiseerden de mensen die aanwezig waren zich.

Groep: Noordzijde Nieuwe Waterweg

In een constructieve sfeer gesproken. Belangrijkste besproken issues waren de veiligheid rond de Nieuwe Waterweg, de relatie met recreatie, aansluiting bij het bestaande landschap en de manier waarop in de uitvoering participatie een rol kan krijgen. Gerefereerd is aan de beleidskaders in Rotterdam en Vlaardingen die meer ingaan op het betrekken van de omgeving bij de uitvoering.

Het ruimtelijk kader van de provincie, de VRM, als kader nemen voor eventuele keuzes vond men logisch met name de lange lijn langs het water. Aanvullend werd wel gevraagd om goed te kijken naar de belasting van het gebied, vraag je niet te veel van dit gebied? Eveneens is gevraagd om een aantal locaties in relatie tot de veiligheid en helikopterroutes (bijv. locatie 30) nog eens goed te bekijken.

Groep: IJsselmonde

Aan deze tafel is in een constructieve sfeer gesproken over het concept planMER. Wel is er bij actiegroep en natuurvereniging weerstand tegen de plannen voor windmolens in het algemeen en specifiek gericht tegen locatie 4 aan de Maas.

De zorgen richten zich hoofdzakelijk op het aspect veiligheid rond de Maas: veel scheepvaart, gevaarlijke stoffen, leidingen, radarverstoring, etc. En zorgen rond natuur en ecologie rond de Maas. De lijn van de provincie voor een landschappelijke keuze werd positief / neutraal ontvangen. Opmerkingen daarbij waren om dan naast de VRM plaatsingsvisie ook de landschappelijke aspecten 'samenhang' en 'interferentie' mee te nemen in die keuze. En aandacht te houden voor de eerder genoemde aspecten.

Groep: Voorne Putten

Belangrijkste besproken issues waren geluid (verreweg de meeste vragen), ecologie (vogels en vleermuizen) en normen voor stilte/N2000-gebieden. Er werd gevraagd waarom PZH niet kiest voor een minimale afstand zoals de provincie Noord-Holland doet. Duidelijk is gemaakt dat PZH in de PlanMER vooral heeft gekeken naar de wettelijke geluidsnorm die we in Nederland hebben, namelijk 47 dB Lden.

Om te komen tot een goed voorkeursalternatief (VKA) vond men het vooral van belang om helder te zijn in de keuzes die worden gemaakt voor locaties. Grondposities mogen geen voorwaarde zijn in de afweging. Geluidsnorm is geen doel op zich, mag ruimer gesteld worden. Neem het belang van de beleving voor de mens mee bij de keuze van locaties evenals de relatie met andere windparken. Het is van belang om belanghebbenden op tijd te betrekken in het proces, zowel bij de keuze van het VKA als bij het maken van omgevingsafspraken. Geadviseerd werd om een bredere cirkel van omwonenden te betrekken en te voorkomen dat woonkernen worden “ingesloten”. Niet te snel locaties schrappen, dialoog moet voorop staan. En probeer maatwerk open en transparant te houden.

Onderwerpen (vragen) die met name richting de provincie gesteld werden gingen over de rol van de provincie bij het ondersteunen van initiatieven, het actief zijn als provincie bij initiatieven en de gebiedsontwikkeling in relatie tot de windopgave.

Groep: Lansingerland en Krimpen a/d IJssel

Er is in de groep een constructief gesprek gevoerd. Veel aandacht geweest voor het onderzoeken/opnemen van locaties die op voorhand nauwelijks realistisch lijken vanwege hoogtebeperkingen rond Rotterdam The Hague Airport. Omdat met het hanteren van de plaatsingsvisie deze locaties gaan afvallen werden er geen bezwaren ingebracht voor het volgen van deze redeneerlijn. Wel aandacht gevraagd voor de begrenzingen die worden gehanteerd in de huidige onderzoeksfase (Bleizo, een bij de gemeente bekend initiatief valt buiten de begrenzing) en zoals die worden vastgelegd in de VRM Herziening wind (Stormpolder). Voorstel is om daarbij de gemeente te betrekken.

Belangrijke aandachtspunten die verder naar voren kwamen waren:

- Spreek de gemeenten aan op hun verantwoordelijkheid om ook nu al een actieve rol op te pakken in hun communicatie met bewoners.
- Van sommige locaties is meer gedetailleerdere informatie beschikbaar. Gebruik deze info!
- Neem als provincie je rol in de realisatie, gemeenten hadden een andere verwachting van de rol van het maatschappelijk spoor in relatie tot het MER

Plenair afsluitend

Er is heel veel besproken in de groepen. De gesprekken zijn goed verlopen en in constructieve sfeer, volgens de vertegenwoordigers. Er werd goed naar elkaar geluisterd, door voor- en tegenstanders. Plenair zijn de uitkomsten uit de gebiedsgroepen gedeeld en daarnaast zijn de volgende inhoudelijke thema's benoemd:

- **Veiligheid** met name, er wordt alleen naar de normen gekeken. Verkeersveiligheid/luchtvaart/leidingen Nato/chemische industrie/militaire en burgerluchtvaart: we hebben het nog niet over concrete plannen, toch is het verstandig om dit ook in het voortraject te bekijken, en gezond verstand te gebruiken ivm veiligheid.
- **Burgerparticipatie** over dit onderwerp is in Vlaardingen bijvoorbeeld een raadsmotie vastgelegd, in Schiedam zijn ze er ook al jaren mee bezig. Draagvlak is goed aanwezig, en dat is een belangrijke voorwaarde om te kunnen realiseren.
- In hoeverre wordt **draagvlak** meegenomen met het bepalen van locaties? In sommige dichtbevolkte gebieden worden mensen nauwelijks betrokken, zetten mensen hakken in het zand. Door het betrekken van mensen kom je veel verder.
- Maak als provincie een soort **afwegingskader**: zeg wat wel en niet kan, en niet allerlei adhoc locaties die zijn aangedragen.
- Objectieverbaarheid van **recreatie** is een vraag om in het vervolgtraject over na te denken.
- Over Natura 2000 en natuurwaarden waarin geïnvesteerd is: in Polder, Binnenmaaszijde, is al veel geld gegaan.
- Veel onderwerpen spelen een rol bij de locatiekeuze, gebruik **gezond verstand** bij de keuzes. De provincie moet nog veel uitzoeken.
- De factor **emoties** is sterk aanwezig, lastig om er dan samen uit te komen. Niet waarschijnlijk dat iedereen achter één variant staat. Er zijn bewust een aantal mensen niet, het is erg veel wat we op ons afkrijgen.

De gespreksleider vat tot slot samen wat er is besproken, én dat er een constructief gesprek is gevoerd. Maar de conclusie is en blijft: There is no easy way out. De gespreksleider bedankt iedereen voor zijn of haar bijdrage en aanwezigheid.

Bijlage bij verslag brede klankbordgroep 22 september 2016 – Partiële herziening VRM windenergie voormalige stadsregio Rotterdam

Uitgebreid verslag

Op 22 september 2016 heeft een brede klankbordgroep plaatsgevonden. Naast de reguliere leden van de klankbordgroep waren hiervoor uit het gebied als ook de deelgebieden vertegenwoordigers uitgenodigd van ondernemersverenigingen, bewonersverenigingen, belangengroepen en gemeenten. De doelstelling van deze avond was in de eerste plaats om informatie te geven over het concept PlanMER. In de tweede plaats om per gebied van gedachten te wisselen over de belangrijkste thema's die voor de keuze van locaties van belang kunnen zijn en om hierover aandachtspunten en ideeën aan de Provincie aan te reiken. De avond was verdeeld in drieën: eerst een plenair gedeelte, daarna dialoog in gebiedstafels en daarna een plenaire afsluiting. Hieronder volgt een weergave van de hoofdlijnen van het besprokene op deze avond.

Plenair gedeelte

Gedeputeerde Mw. Bom-Lemstra doet de aftrap en licht kort de doelstellingen en afspraken toe die zijn gemaakt over windenergie in de provincie Zuid-Holland: in 2020 735,5 MW gerealiseerd waarvan 150 MW in de Stadsregio Rotterdam. Voor dit laatste is het nodig om nieuwe locaties vast te leggen in de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM) van de provincie. Het planMER dat bij deze besluitvorming hoort is in concept gereed. In dit planMER is onderzocht of de locaties geschikt zijn voor de realisatie van windenergie. De gedeputeerde geeft aan hoe belangrijk een avond als deze is om naar elkaar te luisteren, meningen en feiten te delen en, voor de provincie, om kennis op te halen bij de mensen die in de gebieden zelf wonen.

Het proces in grote lijnen: het planMER onderzoek is uitgevoerd en de onderzochte gebieden zijn naast de ruimtelijke doelstellingen van de provincie gelegd zoals die nu in de VRM staan. Nu is het moment om te kijken of een eventuele verdere trechtering toe te passen is om tot een uiteindelijke keuze van geschikte locaties te komen die in een ontwerp VRM worden opgenomen. Daarbij zal niet iedereen gelukkig te maken zijn. GS doet hiervoor een voorstel, vervolgens kan iedereen via zienswijzen reageren. Rond de zomer 2017 wordt besloten welke locaties worden opgenomen in de herziene VRM. Daarna is de weg vrij om de locaties te gaan ontwikkelen. Per locatie zal dan nog wel een uitgebreider onderzoek gedaan worden, bijvoorbeeld in de vorm van een projectMER, m.e.r.beoordeling of milieuonderzoeken ten behoeve van de ruimtelijke procedure en benodigde vergunningen.

Na de inleiding van mevrouw Bom-Lemstra is er gelegenheid voor een paar vragen:

V: Hoe is geborgd dat wij inspraak hebben in de besluitvorming zoals bepaald in het verdrag van Århus?

A: Er is formele regelgeving rond inspraak die ook hier van toepassing is, we gaan zelfs verder dan dat: vanavond met de brede klankbordgroep.

V: Als volgende zomer locaties bekend zijn, hoe gaat de provincie ZH in gesprek met de gemeenten, bijvoorbeeld als ze het er niet mee eens zijn?

A: In het begin van de zoektocht naar alternatieven zouden gemeenten, en dat hebben ze ook, zelf locaties aandragen. De voorkeur is van onderop samen locaties bepalen, als dat niet lukt zal GS zelf

locaties moeten aanwijzen. De komende weken is er een bijeenkomst met de gemeentebesturen om ook over de uitkomsten van het planMER te praten. En als er, na vaststelling VRM, een initiatiefnemer komt zal de gemeente moeten meewerken.

Onderzoeksbureau Pondera heeft in opdracht van de provincie het concept-PlanMER opgesteld en licht in een presentatie de systematiek toe van onderzoeken en beoordelen van locaties. Dit leidt tot een aantal vragen vanuit de zaal ter aanvulling of verduidelijking:

V: Geluidscontouren in meervoud, kun je dat uitleggen?

A: Er worden twee contouren bekeken. Met $L_{den} = 42$ dB kijken we ook naar geluidsniveaus beneden de wettelijke norm (in opdracht van commissie), de wettelijke contour is $L_{den} = 47$ dB.

V: Interferentie van wat? Van onderlinge turbines?

A: Hier is landschappelijke interferentie bedoeld. Als gebieden bijvoorbeeld haaks op elkaar staan, kan er interferentie ontstaan, door visuele verstoring. Gebieden kunnen elkaar ook juist versterken bv. door het verlengen van een lijnopstelling.

V: Veel locaties zijn langs waterwegen, is gekeken naar invloed van turbines op nautische veiligheid?

A: Nee, wel is aangegeven dat het een aandachtspunt is en dat daarnaar gekeken moet worden in de volgende fase van planvorming wanneer er concrete windturbineopstellingen voor gebieden bepaald worden.

V: Welke natuur, recreatie en landschappelijk belangrijke gebieden, vallen binnen beschermingsgebied 2?

A: Onder gebieden met beschermingscategorie 2 vallen 'weidevogelgebieden', 'openbare recreatiegebieden' en 'groene buffers'.

V: Bronvermogen, is hier het gemiddelde genomen? Hoe is hier mee omgegaan?

A: Voor het bepalen van de afstandscontouren voor geluid is uitgegaan van een gangbare 3 MW (referentie)turbine waarbij op basis van de op dit moment beschikbare en gangbare windturbines een gemiddeld bronvermogen is gekozen. Dit is gedaan om enerzijds een onderschatting en anderzijds een overschatting van effecten te voorkomen.

V: Hoe actueel zijn de referentiedata? Zijn deze getoetst aan de actualiteit of gaat het om theoretische data.

A: De gebruikte winddata betreffen gemiddelde windsnelheden ter hoogte van de onderzoeksgebieden. De data zijn afkomstig van de Windkaart van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (onderdeel ministerie EZ) en deze is gebaseerd op de KNMI winddata over de periode 2004-2013.

Ronde 2

V: We hebben het Verdrag van Århus, we krijgen nu een plan voorgeschied en dat is het dan.

A: Hiervoor is uitgelegd welke inspraak er is.

V: We hebben in de presentatie gehoord over woningen, dieren, maar niets over welbevinden van de mens: hoe komt dit tot uiting in criteria?

A: Door geluid en slagschaduw te bekijken en impact op woningen en landschap wordt het effect op mens en welzijn en beleving van de omgeving meegenomen.

V: Waarom is het luchthavenindelingsbesluit (LIB) niet meegenomen?

A: In het planMER zijn de hoogtebeperkingen rondom Rotterdam-the Hague Airport in de beoordeling meegenomen. Over de gevolgen van deze hoogtebeperkingen is contact geweest met bevoegde instanties, deze geven aan dat hier pas uitspraken over worden gedaan als er concrete voorstellen voor opstellingen liggen. In het planMER is nu alleen naar gebieden gekeken en niet naar opstellingen.

V: Waarom wordt het aspect vliegverkeer als milieueffect gezien, gaat toch om veiligheid? Waarom toch op deze manier ingevuld?

A: Het vliegverkeer en effecten van windturbines hierop is in het planMER onderdeel van het aspect veiligheid.

V: Geluid is vaak het probleem bij turbines, wat is de uitdaging om onder de norm te komen? Ik zie geen inspanning op dat gebied door leveranciers.

A: Deze vraag hoort thuis bij windturbineleveranciers.

V: Geluidsinterferentie: treedt dat ook op?

A: Er is gekeken naar de kans op cumulatie met andere geluidbronnen. Er kan zowel cumulatie (geluid versterkt elkaar) optreden als het (deels) wegvallen van geluid van de windturbines in andere geluidbronnen doordat deze dominant zijn. Of dit optreedt en hoe groot het effect is, dient in een vervolgfase te worden berekend aan de hand van specifieke windturbineposities.

Oproep aan de provincie is om vooral ook met gezond verstand keuzes te maken. M.a.w. laat locaties waarvan je nu al weet dat ze niet kansrijk zijn, zoals bijvoorbeeld bij Rotterdam – the Hague airport vanwege hoogtebeperking, afvallen. Maak die keuzes zorgvuldig. Eigen ruimtelijk kader als leidraad is logisch.

De gespreksleider verzoekt een ieder om mee te werken aan een verder gesprek per gebied. Iedereen is ingedeeld in het gebied waar de vertegenwoordiger vandaan komt of in geïnteresseerd is. Mensen die een algemeen belang dienen of die niet aan een bepaald gebied gelieerd zijn, hebben zoveel mogelijk een logische plek toebedeeld gekregen. De gespreksleider brengt ook het mogelijke ongemak ter sprake door de tegengestelde belangen die met elkaar in gesprek gaan.

Aanpak voor het vervolg deze avond: in de eerste informatieve ronde kan iedereen één vraag per persoon stellen over het specifieke gebied. Belangrijk is dat allen aan bod komen. Alle vragen in deze ronde worden beantwoord (tijdens de avond zelf of later samen met het verslag). Beperking is nodig in verband met de tijd. Vervolgens is er een 2e ronde om opvattingen, zorgen of aandachtspunten te delen. Tot slot is er een plenair gesprek met twee vertegenwoordigers per gebied over de opbrengsten per gebied.

Gebiedstafel Noordzijde Nieuwe Waterweg

Aan deze tafel is in een constructieve sfeer gesproken over het concept planMER. Belangrijkste besproken issues waren de veiligheid rond de Nieuwe Waterweg (m.n. nautische veiligheid en luchtvaartveiligheid), de relatie met recreatie, aansluiting bij het bestaande landschap en de manier waarop in de uitvoering participatie een rol kan krijgen. Gerefereerd is aan de in ontwikkeling zijnde beleidskaders in Rotterdam en Vlaardingen die meer ingaan op betrekken van de omgeving bij de uitvoering.

Om het ruimtelijk kader van de provincie, de VRM, als kader te nemen voor eventuele keuzes vond men in dit deelgebied met name de lange lijn langs het water logisch. Aanvullend werd wel gevraagd om goed te kijken naar de belasting van het gebied, vraag je niet te veel van dit gebied? En om een aantal locaties in relatie tot de veiligheid en helikopterroutes (bijv. locatie 30) nog eens goed te bekijken.

RONDE 1: concept planMER

Diverse vragen zijn de revue gepasseerd:

- 1. Hoe komt de provincie tot een voorkeursalternatief?*
Op dit moment heeft de provincie het onderzoek naar alle locaties gedaan en het concept bespreekt zij breed in deze klankbordgroep maar ook met bestuurders. Daar vraagt zij ook input voor de keuzes. Op basis van deze gesprekken en het planMER zal de provincie een voorkeursalternatief opstellen.
- 2. Is dit het detailniveau van de planMER of wordt het gedetailleerder?*
We hebben te maken met een planMER met een redelijk abstract detailniveau, en aan de andere kant gaat het om concrete locaties. Dat is soms lastig uit te leggen. Maar het detailniveau zoals het nu in het planMER staat is wel passend bij de voorziene besluitvorming op provinciaal niveau. Veel aspecten zullen nader moeten worden onderzocht op het moment dat een locatie ook daadwerkelijk wordt ontwikkeld.
- 3. Zijn windturbines van invloed op recreatief bezoek in een gebied?*
In de planMER is beschrijvend aangegeven of er in de omgeving van het onderzoeksgebied recreatie aanwezig is. Welk effect windturbines op recreatie hebben is niet eenduidig te zeggen.
- 4. Klopt het dat er binnen de onderzoeksgebieden geen concrete locaties zijn bepaald?*
Ja, dat klopt.
- 5. Langs de Nieuwe Waterweg is de Randstadrail (ombouw Hoekse Lijn van spoorlijn naar lightrail) gepland met veel bewegingen en veel te vervoeren personen (elke 10 minuten 200 personen). Is hier rekening mee gehouden in het onderzoek?*
De ligging van de rail is bekend en er is een effectbeoordeling gedaan aan de hand van de toetsafstanden uit het Handboek Risicozonering Windturbines 2015.
- 6. Hoe gaat de provincie om met tegenstrijdige standpunten binnen de PZH in het bijzonder Blankenburgtunnel in relatie tot locatie 39 Oeverbos. Er zijn onderhandelingen geweest en daar zijn afspraken uit gekomen. Zijn die wel meegenomen in het bepalen van de kansrijkheid van deze locatie?*

In het planMER is gekeken naar de ligging van de Blankenburgertunnel en de mate waarin dat conflicteert met de beschikbare ruimte voor windturbines. Er is op dit moment niet specifiek getoetst aan het kwaliteitsprogramma. Dit punt wordt meegenomen.

7. *De Nieuwe Waterweg is van belang voor de scheepvaart. Radar is van belang voor de scheepvaart en de luchtvaart (loodswezen). Wat zijn de consequenties van de locaties langs de Nieuwe Waterweg op radar en luchtvaart? Gaat dit wel samen? Dit in het kader van de veiligheid.*
Radar is kwalitatief meegenomen in het planMER. In een eventuele vervolgfase zal de beïnvloeding van de radar specifiek onderzocht moeten worden. Dit geeft het planMER als aandachtspunt mee.
8. *Aanvullend op 2: Vanuit het loodswezen bestaan er helikopterroutes. Eén van deze routes gaat over de pier, locatie 30. Waarom wordt deze toch als kansrijk gezien? Is wel rekening gehouden met de juiste breedte van de aanliegroute?*
De ligging en breedte van de aanliegroute is afkomstig uit het luchtvaartbesluit voor Helikopters van het Nederlandse Loodswezen. Aangezien de route circa 120 meter breed is (aan weerszijde van de route), kan bij het ontwerp van een eventueel windpark op de pier rekening worden gehouden met de aanliegroute. De beïnvloeding van de ruimte voor windenergie is om die reden beperkt.
9. *Bij locatie 30 en 29 is geen rekening gehouden met de walradar. Sommige walradarstations langs de Nieuwe Waterweg worden wel benoemd in het MER, maar andere niet.*
Dit is inderdaad niet opgenomen bij de betreffende hoofdstukken. Dit wordt aangevuld in de volgende versie en kwalitatief beschreven.
10. *Is rekening gehouden met het recent toegevoegde radarstation Herwijnen? Relevant om dit wel te doen omdat voor dit radarstation striktere hoogtebeperkingen gelden dan voor radarstation Woensdrecht.*
Het radarstation Herwijnen maakt onderdeel uit van het gevechtsleiding-radarsysteem. Dit station is inderdaad recent hieraan toegevoegd. Radar is als aandachtspunt voor vervolg benoemd bij alle locaties. In eventuele vervolgberekeningen door TNO wordt de radar in Herwijnen meegenomen in de berekeningen van het effect op de dekkingsgraad van het radarsysteem.
11. *Wat betekenen de rode zones rond de buisleidingen? Kunnen daar helemaal geen windturbines geplaatst worden? Hoe strikt is dat?*
De rode zones betreffen toetsafstanden rondom verschillende risicobronnen en objecten (zoals buisleidingen) afkomstig uit het Handboek Risicozonering Windturbines 2015. Buiten deze zones zijn windturbines zeker mogelijk. Binnen deze zones zal in een vervolgfase aan de hand van specifieke windturbineposities en –typen onderzocht moeten worden wat het risico is van de plaatsing van windturbines in deze zones op de buisleidingen en wat het effect van dit risico is op de omgeving. Hieruit kan volgen dat de toetsafstand kleiner is, waardoor de turbine buiten deze ‘contour’ geplaatst kan worden (en er dus geen veiligheidsrisico optreedt). Wanneer dit niet mogelijk is, kan door middel van een Kwalitatieve Risicoanalyse (QRA) inzichtelijk worden gemaakt wat het aanvullende risico op het betreffende object is en wat de effecten op de omgeving zijn. Op basis van de QRA kan het bevoegd gezag een beslissing nemen over de aanvaardbaarheid van de risico’s.

Ronde 2: Aandachtspunten verdere besluitvorming

1. Voor de realisatie: In gebied locatie 35 is sprake van een ruilverkaveling op het bedrijventerrein. Kan de windturbine die hier gepland staat onderdeel uitmaken van die ruilverkaveling, door voldoende ruimte te creëren?
2. Onder andere fietsers uit Rotterdam en Den Haag willen in Midden Delfland een recreatief gebied zonder (uitzicht op) windmolens.
3. Lange lijnen langs de Nieuwe Waterweg zijn op zich een prima ordeningsprincipe. Maar wordt ook gekeken naar de belastbaarheid van het gebied? Wordt het niet te veel? Dilemma: spreiding versus clustering.
4. Er is heel veel verticale infrastructuur aanwezig rondom de Nieuwe Waterweg (bijvoorbeeld kranen in de haven en schoorstenen). Daar passen windturbines prima bij. Positieve of dempende werking, geen cumulatie van negatieve effecten maar juist positieve interferentie.
5. Als de windturbines er komen laten we dan vooral nadenken over hoe ze er komen. Ook de lusten terug laten vloeien in het gebied. Voorbeeldgemeenten: Rotterdam (leidraad in wording) en Vlaardingen (motie en beleidskader in wording). Neem deze beleidskaders mee in de afweging (Vlaardingen december in de raad).
6. In het beleidskader van Vlaardingen wordt ook een uitspraak gedaan over welke gebieden zij acceptabel vinden. Neem dit mee in de afweging.
7. Aandachtspunt bij realisatie: rode licht op de turbines 's nachts en overdag wit, en de trillingen die veroorzaakt worden. Hinder door verlichting op turbines wordt onderschat, zeker qua effecten op hoogbouw, omdat afscherpende maatregelen daar geen rekening mee houden.
8. Locatie 30: vliegveiligheid, nautische veiligheid, effect turbines op helikoptervluchten
9. Locatie 37: lijkt er op dat deze afvalt als je kijkt naar plaatsingsvisie VRM. Waarom kan je hier geen dubbele lijnopstelling maken? Kijk daar nog een keer naar.
10. Verdrag van Århus: inspraak in de besluitvorming.
11. Effect windturbines Rozenburg op het recreatiegebied wat daar ligt.

Gebiedstafel IJsselmonde

Ronde 1: concept planMER

Vragen en Opmerkingen MER:

1. *Hoe zit het met interferentie of samenhang tussen locatie 4 Heinenoord en Binnenmaas (de locatie aan de zuidzijde van locatie 4, net buiten de stadsregio), Heinenoord/Binnenmaas?*
Het aspect samenhang en interferentie is voor Heinenoord in relatie tot Binnenmaas opgenomen in het MER. In het MER staat hierover het volgende: 'Een mogelijk windpark aan de zuidzijde van de Oude Maas kan een windpark in het onderzoeksgebied versterken, wanneer deze dezelfde oriëntatie heeft. Als de opstelling aan de zuidzijde ook rond de snelweg geconcentreerd wordt (geen te lange lijnen van turbines), wordt een 'tunneleffect' rond de rivier voorkomen.'
2. *Waar is de samenhang tussen locatie 4 Heinenoord en locatie Binnenmaas in het MER beschreven?*
Dit is beschreven in paragraaf 7.5.4 van deel B van het planMER.
3. *Hoe is de veiligheid van de scheepvaart op de Oude Maas beoordeeld in het MER?*
Veiligheid van en voor scheepvaart is als aandachtspunt in het planMER aangegeven.

4. *Hoe worden de beschrijvende beoordelingen meegewogen?*

Van alle aspecten die zijn beoordeeld is in het planMER aangegeven hoe dit gebeurt. Een aantal aspecten, waaronder recreatie en slagschaduw op kantoren, worden alleen beschreven. Deze worden niet meegenomen in de beoordeling zoals die in het planMER is gedaan.

5. *Hoe wordt VKA vormgegeven?*

Op dit moment heeft de provincie het onderzoek naar alle locaties gedaan en het concept bespreekt zij breed in deze klankbordgroep maar ook met bestuurders. Daar vraagt zij ook input voor de keuzes. Op basis van deze gesprekken en het planMER zal de provincie een voorkeursalternatief opstellen.

6. *Is rekening gehouden met de andere geluidscontouren plus contouren Waal en Eemhaven en met verschil geluid over land en water? Wat zit er in de cumulatie van geluid?*

Er is in het planMER kwalitatief beschreven of er cumulatie kan optreden met andere geluidsbronnen in de omgeving. Hierin zitten onder meer snelwegen, spoorwegen en geluid afkomstig van industrie, maar ook geluid van andere windturbines. De ondergrond is in het planMER kwalitatief beschreven.

7. *Waar is de afstandsnorm op gebaseerd?*

Uitleg geluidscontour: er is een contour getrokken vanaf de rand van het onderzoeksgebied. Daarmee wordt in veel gevallen een worst-case beschouwd omdat windturbines meestal niet op de rand van een gebied geplaatst worden. Er is hierbij gebruik gemaakt van een 3 MW referentieturbine. Op basis van het bronvermogen van deze gemiddelde windturbine is de norm van $L_{den} = 47\text{dB}$ en de maat onder de norm van $L_{den} = 42\text{dB}$ omgezet in afstandscontouren waarbinnen het aantal gevoelige objecten is bepaald. Damping bij gebouwen is kwalitatief in beeld gebracht (er is aangegeven welke ondergrond er ter plekke is) Dit is meegegeven als een aandachtspunt waar in een vervolgfase rekening mee gehouden kan worden.

Voor slagschaduw geldt dat de Regeling algemene regels voor inrichting en milieubeheer (Rarim, 2007) meldt dat windturbines voorzien moeten worden van een automatische stilstandvoorziening indien slagschaduw optreedt ter plaatse van gevoelige objecten, voor zover:

- De afstand tussen de woningen of andere gevoelige objecten minder bedraagt dan 12 maal de rotordiameter.
- En gemiddeld meer dan 17 dagen per jaar gedurende meer dan 20 minuten per dag slagschaduw kan optreden.

Omdat de windturbineposities voor de onderzoeksgebieden in een latere fase bekend worden, zijn in dit planMER geen berekeningen gemaakt op basis van windturbineposities. Voor het beoordelen van de slagschaduw effecten is de norm als volgt geïnterpreteerd:

- De maximale afstand waarop nog slagschaduw kan optreden bedraagt 12 maal de rotordiameter, ofwel 1.380 meter (voor de referentieturbine);
- Er wordt altijd voldaan aan de norm bij maximale slagschaduwduur per jaar van 17×21 minuten = 5.57 per jaar. Dit wordt afgerond naar 6 uur per jaar.

Om de 6 uur per jaar te vertalen naar een vaste afstand zijn voor de referentiewindturbine berekeningen uitgevoerd in WindPRO©. Uit deze berekening is gebleken dat de aan te houden afstand voor het voldoen aan de wettelijke norm ongeveer 700 meter bedraagt.

8. *De geluidscontouren zijn voor een heel gebied veel minder gunstig dan bij een concrete opstelling, realiseer je dat daardoor locaties ongunstig lijken die best goed mogelijk zijn.*

De contouren rond het onderzoeksgebied voorkomen een onderschatting van effecten. In een vervolgfase zullen de effecten naar verwachting minder zijn, omdat turbines over het algemeen niet op de rand van een gebied worden geplaatst. Bij het bepalen van de kansrijkheid van gebieden is rekening gehouden met de mogelijkheden voor het toepassen van mitigerende maatregelen.

9. *Is er verschil in status tussen de eerder aangewezen gebieden en nieuwe gebieden?*

In de gebieden die op dit moment in de VRM staan, en dus eerder aangewezen zijn, is nu al realisatie van windenergie mogelijk.

10. *Waarom zijn de gebiedscommissies niet vooraf betrokken?*

De partiële herziening VRM voor windenergie geldt voor de gehele voormalige stadsregio. In de klankbordgroep is daarom een vertegenwoordiging van belanghebbenden op regionaal niveau georganiseerd.

11. *Waarom lijkt langjarige windsterkte geen rol te spelen bij keuze locatie?*

De gebruikte winddata betreffen gemiddelde windsnelheden ter hoogte van de onderzoeksgebieden. De data zijn afkomstig van de Windkaart van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (onderdeel ministerie EZ) en deze is gebaseerd op de KNMI winddata over de periode 2004-2013.

12. *Onderzoek de eventuele problemen die de scheepvaart kunnen aangaan. Denk aan gevaarlijke stoffen/verstoring Radar*

Veiligheid van en voor scheepvaart is als aandachtspunt in het planMER aangegeven.

13. *Wat zijn de effecten van locatie 4 op het Natura2000-gebied Oude Maas en het stiltegebied Buytenland van Rhoon?*

Het onderzoeksgebied ligt aan de noordelijke oever van de Oude Maas, ten zuiden van Barendrecht. Aan de overkant van de Oude Maas ligt de kern Heinenoord. Het onderzoeksgebied omvat een binnendijks groengebied met bos, water, grasland en moeras. De Oude Maas is aangewezen als Natura 2000-gebied, en wel voor drie habitattypen en twee habitatsoorten. In het stroombed van de Oude Maas komen ook verschillende beschermde plantensoorten voor. Aangewezen habitattypen liggen bij Heinenoord en ten westen van het onderzoeksgebied. De risico's van windenergie in dit onderzoeksgebied zijn zeer beperkt. Onder vogels kunnen slachtoffers vallen alsook onder vleermuizen. Eventuele effecten op andere soortgroepen zijn naar verwachting goed te mitigeren. Het voorkomen van vogels en vleermuizen dient in een vervolgfase nader in beeld gebracht te worden (o.a. jaarrond beschermde nesten roofvogels). Ten westen van het onderzoeksgebied ligt, op een afstand van circa 400 meter, een stiltegebied. De kans op effecten op het stiltegebied is aanwezig en de beoordeling in het planMER is om die reden negatief (-).

Ronde 2: Aandachtspunten verdere besluitvorming

1. Neem andere landschappelijke effecten ook mee zoals interferentie. (NB Interferentie is in het planMER meegenomen)
2. Ernstige twijfel of je in regio Rotterdam met alle andere drukte (infra en industrie) überhaupt aan de benodigde MW kan komen.

3. Betrek burgers bij besluitvorming, zo vroeg mogelijk in het proces. Toelichting PZH: daarom houden we bijeenkomsten zoals deze.
4. Aandacht voor burgerparticipatie, kans met name bij locaties die op beperkte afstand van bebouwing liggen.
5. Veiligheid gedetailleerder bekijken dan nu meegenomen, vooral bij scheepvaart
6. Hoeveel locaties zijn grosso modo kansrijk en hoeveel MW zijn dat in totaal?
7. Houd ook rekening met dagrecreatie bij locatiekeuze (locatie 5/27)
8. Verdeel de lasten en de lusten rechtvaardig. Dus betrek burgers zowel in voortraject als bij de opbrengst.
9. Zorg voor voldoende MW's.
10. Kies voor locaties met veel wind, die veel opbrengen.
11. Houd rekening met de investeringen die gedaan zijn voor recreatie en natuur langs de Oude Maas (landschapsplan Buytenland). Laat die niet teniet doen door windenergie. Pleidooi voor natuurwaarden als keuzefactor mee te nemen.
12. Wat is belang van een "herkenbare opstelling"?
13. Barendrecht is erg windluw.
14. Houd rekening met het toetsingskader van de gemeente Barendrecht in het keuzeproces.
15. Houd in het verdere proces rekening met beleid van Rijkswaterstaat.

Opmerkingen tijdens gesprek aan tafel die niet hierboven genoemd zijn:

- Haal de minst goede locaties eruit bij opstellen VKA.
- Naam van locatie 4 wordt niet herkend, locatie 4: Heinenoord → zuidzijde Oude Maas (bekend).
- Gesproken over situatie bij 27, 5, deze overlappen met elkaar, 5 staat nu al in VRM, zal uiteindelijk één locatie worden.
- Worden de 3D-filmpjes per locatie openbaar? Zou kunnen helpen met gevoel krijgen bij waar we het over hebben.

Gebiedstafel Voorne Putten 1

Ronde 1: concept planMER

Geluid:

1. *Hoe werkt de norm? Waarom kiest PZH niet voor een strengere norm? Waarom kiest PZH niet voor een minimale afstand zoals provincie Noord-Holland doet?*
 In Nederland hebben we landelijke wettelijke normen voor geluid, waaraan wordt getoetst. Provincie Zuid-Holland kijkt in de PlanMER vooral naar deze wettelijke geluidsnorm, namelijk $L_{den} = 47$ dB en ook naar een maat onder de norm, namelijk $L_{den} = 42$ dB. Deze zijn op basis van de referentiewindturbine vertaald naar afstandscontouren. Binnen de afstandscontour van $L_{den} = 42$ dB, kan al dan niet met mitigerende maatregelen, worden voldaan aan de norm.
2. *Wat doen fabrikanten aan innovatie van turbines om geluid te beperken? 99% van het geluid wordt door de wieken geproduceerd.*
 Fabrikanten zoeken al jaren naar mogelijkheden om de geluidsproductie van windturbines te reduceren. Een grote verbetering is het verlaten van de zogeheten tandwielkasten, die vaak veel geluid produceren. Daarnaast zijn bijvoorbeeld de 'uilenveren' een innovatie die de geluidsbelasting kunnen reduceren.

Ecologie:

3. *Welke data liggen er ten grondslag aan de ecologische beoordeling?*

De beoordeling van ecologie is gedaan op basis van een expert judgement door een ervaren en deskundig ecooloog. Daarbij is rekening gehouden met beschikbare kennis van de betreffende gebieden.

4. *Waarom is locatie 9 op ecologie als weinig kansrijk aangemerkt?*

Er is een leemte in kennis over de aantallen vogels die over de Haringvlietdam vliegen. Dit betekent dat er in een vervolgfase onderzoek moet worden gedaan naar de mate van het (potentiële) effect. Dit kan betekenen dat de aantallen beperkt blijken te zijn, dan is de locatie kansrijk. Maar het kan ook zo zijn dat de aantallen groot zijn, waardoor de locatie weinig kansrijk is op het aspect ecologie. Om die reden wordt de locatie nu weinig kansrijk gescoord, maar niet uitgesloten.

5. *Is het nog mogelijk om gebieden te verruimen?*

In de huidige VRM wordt een beperkte afwijking mogelijk gemaakt. Letterlijk staat in de toelichting op het VRM dat “de begrenzing in het bestemmingsplan in beperkte mate kan worden aangepast, rekeninghoudend met de lokale omstandigheden”.

Locatiespecifiek:

6. *Is er rekening gehouden met het stiltegebied bij Beerenplaat? Geldt daar een lagere norm = maatwerk? Hoe werkt dat in Zuid-Holland?*

In het planMER is beoordeeld of stiltegebieden aanwezig zijn. Dit geldt ook voor het stiltegebied bij Beerenplaat. In de PMV zijn geen maximale geluidswaarden opgenomen voor stiltegebieden. Gemeenten kunnen in een vervolgfase kiezen voor maatwerk om redenen van stilte conform de normen in het Activiteitenbesluit.

7. *Is er rekening gehouden met het nieuwe recreatiegebied bij Rhooon (bij Beerenplaat)*

In het planMER zijn autonome ontwikkelingen meegenomen. Dit zijn grote ontwikkelingen waarover reeds een besluit is genomen. Er is niet op bestemmingsplanniveau gekeken.

8. *Locatie 8 is nu groter dan de eerdere ovaal in het ARD. Hoe komt dat?*

Dit komt omdat dit gebied eerst indicatief was weergegeven op de kaart bij de ARD en ten behoeve van de beoordeling in het planMER is vertaald naar een onderzoeksgebied met een vaste begrenzing. Hierbij zijn logische grenzen gevolgd zoals de rand van een bedrijventerrein of de ligging van een snel- of spoorweg.

Ronde 2: Aandachtspunten verdere besluitvorming

Algemeen:

1. Vooral van belang om helder te zijn in de keuzes die worden gemaakt voor locaties
2. Grondposities mogen geen voorwaarde zijn in de afweging
3. Burgerparticipatie is van belang in proces (zowel bij de inpassing (keuze VKA) als bij het maken van omgevingsafspraken): bredere cirkel van omwonenden betrekken.

4. Probeer bij de keuze voor een VKA te voorkomen dat woonkernen/dorpen worden “ingesloten”.
5. Geluidsnorm is geen doel op zich, mag ruimer gesteld worden.
6. Dialoog! Niet te snel locaties schrappen.

Locatiespecifiek:

7. Gemeente Brielle houdt vast aan eerdere voorstel en heeft een duidelijke voorkeur voor 6b ipv 6a
8. Probeer maatwerk open en transparant te houden – bijv. locatie 9 (weinig kansrijk ecologie).

Gebiedstafel Voorne Putten 2

Ronde 1: concept planMER

1. *Waarom is er geen optelling van scores tot een totaal waardoor er duidelijk is in het MER welke gebieden wel/niet haalbaar zijn?*
 Het planMER geeft een beoordeling van de effecten en de kansrijkheid per aspect voor alle gebieden. Het planMER maakt geen keuzes tussen gebieden, de keuze en afweging is aan de politieke besluitvorming. Dit is mede ingegeven door het feit dat er per gebied verschillende effecten kunnen optreden; een gebied scoort goed op geluid en minder goed op landschap en bij een ander gebied is het net andersom. Er is een drietal gebieden die zodanige effecten kennen dat ze niet realistisch zijn voor de plaatsing van windenergie.
2. *Waarom worden er bij cumulatie verschillende geluidsbronnen genoemd?*
 Er is gekeken naar cumulatie van de gebieden met andere windturbines en van de gebieden en andere geluidsbronnen zoals snelwegen, spoorwegen en scheepvaart. Het geluid van de verschillende bronnen kan elkaar versterken of het windturbinegeluid van gebieden kan (deels) wegvallen in het geluid van andere bronnen. In het planMER is daarmee gekeken naar de kans op cumulatie en indien deze bestaat is dit een aandachtspunt voor een eventuele vervolgfase. In een vervolgfase kan bij het bepalen de windturbinepositie berekend worden of er sprake is en wat de omvang is van cumulatie van geluid.
3. *Waarom geen ranking (afweging) in de beoordelingsaspecten?*
 Zie ook antwoord vraag 1, het planMER maakt geen keuze op basis van een aspect is belangrijker dan het andere, het geeft wel aan wat de omvang van effecten is. Het is aan de besluitvorming te beslissen welke aspecten eventueel zwaarder wegen.
4. *Hoe vindt de uiteindelijke afweging plaats om te komen tot een voorkeursalternatief (VKA)?*
 Op dit moment heeft de provincie het onderzoek naar alle locaties gedaan en het concept bespreekt zij breed in deze klankbordgroep maar ook met bestuurders. Daar vraagt zij ook input voor de keuzes. Op basis van deze gesprekken en het planMER zal de provincie een voorkeursalternatief opstellen.

Ronde 2: Aandachtspunten verdere besluitvorming

1. Let op het Gebiedsprofiel in relatie tot de waardevolle openheid van de zuidrand.
2. Wat is de invloed van de gemeente Rotterdam op toekomstige locaties?
3. Neem bij geluid de effecten mee van de demping van de ondergrond.
4. Neem het belang van beleving voor de mens mee bij de keuze van locaties.

5. Neem bij de afweging tot plaatsing de relatie mee met andere windparken. Betreft hier het windpark tegenover Geervliet/Heenvliet.
6. Het plaatsen van turbines in de omgeving van Geervliet (locatie 21/22) is absoluut onaanvaardbaar. Dit i.v.m. de (toename) van geluidsbelasting.
7. Beerenplaat (locatie 18) afvoeren. Het betreft hier een natuurgebied en de turbines zouden (te prominent) zichtbaar zijn vanuit drie grote gemeenten.
8. Plaats windlocaties op de randen van het eiland Voorne-Putten.
9. Akkoord locaties 6a, 7 en 8. Locatie 20 afvoeren.

Gebiedstafel Lansingerland en Krimpen a/d IJssel

Ronde 1: concept planMER

1. *Wat is een Molenbiotoop?*

De molenbiotoop heeft een omvang van 400 meter, gerekend vanuit het middelpunt van een historische molen. De molenbiotoop is bedoeld om de vrije windvang en het zicht op de molen te garanderen. Een molenbiotoop leidt tot beperkingen aan de hoogte van bebouwing en beplanting.

2. *Is wijziging van de locatie begrenzing mogelijk?*

De gemeente Lansingerland geeft aan niet helemaal gelukkig te zijn met de begrenzing van de locatie Bleizo (onderzoekgebied 12). Dit punt wordt komende weken verder afgestemd en gekeken in hoeverre dat binnen de gehanteerde uitgangspunten past.

3. *Waarom niet meer onderzoek naar haalbaarheid ten aanzien van vliegveiligheid? (Rotterdam The Hague Airport)*

Geantwoord dat het ILT op dit moment daarover geen uitspraak wil doen. Gevraagd wordt of de meest recente gegevens gebruikt zijn. Vanaf 2018 wordt nieuwe regelgeving van kracht rond Rotterdam The Hague Airport waarbij beperkingen door vlieghoogte worden vastgelegd en hun doorwerking krijgen naar andere plannen in de omgeving. Geadviseerd wordt om een bureau te zoeken dat kan adviseren over de kans dat het ILT een aanvraag voor windmolens rond de luchthaven goed- of afkeurt (pre toets) en dit advies te betrekken bij verdere besluitvorming. Breed binnen de groep wordt gedeeld dat, gelet op de vlieghoogte beperkingen, het weinig zinvol is om de locaties 47, 13a, 13b en 14 verder te onderzoeken. Dit leidt alleen maar tot onnodige onrust bij omwonenden.

4. *Onderzoek geluid is Lden 42 gebruikt. Waarom niet Lnight 41, dat is een wettelijke norm?*

De $L_{den} = 47$ db geluidsnorm omvat tevens de $L_{night} = 41$ dB. Wanneer aan de $L_{den} = 47$ dB wordt voldaan, wordt ook aan de $L_{night} = 41$ dB(A) voldaan. Met het beoordelen van $L_{den} = 42$ dB is tevens onder de norm gekeken naar het aantal gevoelige objecten binnen de contour.

Locatie 11: Stormpolder

5. *Is er rekening gehouden met de gevangenis met ongeveer 450 gedetineerde in het gebied?*

Een gevangenis is geen gevoelig object in het kader van de wet geluidhinder en is om die reden niet meegenomen in de beoordeling van het aantal gevoelige objecten binnen de geluidscontouren.

6. *Veiligheid is een issue, kunnen we inzicht krijgen om welke kwetsbare objecten het gaat?*

7. Voor omliggende bebouwing is per onderzoeksgebied beschouwd of kwetsbare (bijvoorbeeld woningen of ziekenhuizen) of beperkt kwetsbare objecten (bijvoorbeeld kantoren) binnen het gebied liggen en wat dat betekent voor de ruimte voor plaatsing van windturbines.

Is Rijkswaterstaat betrokken geweest bij de beoordeling van de locatie?

Rijkswaterstaat is niet betrokken geweest bij de totstandkoming van de beoordeling in het planMER. Rijkswaterstaat is wel in het proces betrokken om zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau.

Proces vragen:

8. *Wanneer is het besluit van de provincie definitief?*

Als Provinciale Staten de VRM herziening windenergie vaststellen. Rond de zomer van 2017. Tegen de vaststelling is geen bezwaar- en beroep mogelijk.

9. *Hoe worden verdere belanghebbenden, bewoners, bewonersgroepen, verenigingen etc. betrokken en geïnformeerd?*

Deze groepen zijn indirect 'vertegenwoordigd' in de klankbordgroep. Daarnaast krijgt een ieder gelegenheid om zijn/haar zienswijze in te brengen op het ontwerp van de VRM herziening windenergie. Dit zal breed bekend gemaakt worden. Naar aanleiding van deze vraag is door de aanwezige gemeenten het belang benadrukt om gemeenten snel te betrekken bij de communicatie richting bewoners.

10. *Hoe wordt, naast de geschiktheid van gebieden vanuit milieuoogpunt, het aspect sociale participatie meegewogen bij de selectie van geschikte gebieden die worden opgenomen in de VRM?*

Participatie is geen formeel criterium bij de afweging. Wel zal voor de besluitvorming inzichtelijk worden gemaakt voor welke locaties initiatiefnemers bekend zijn.

11. *Hoe wordt omgegaan met initiatieven voor locaties die niet in het planMER zijn opgenomen?*

Initiatieven op locaties die niet zijn opgenomen in de VRM zijn conform de huidige regeling in de VRM niet mogelijk. Uiteraard kan altijd een verzoek aan de provincie worden gedaan om hier vanaf te wijken.

12. *Wat gebeurt er gedurende het proces met andere ruimtelijke plannen?*

Bij de beantwoording van deze vraag is ook gebruik gemaakt van de expertise van de aanwezige gemeenten. Zolang er nog geen locaties voor wind zijn vastgelegd, zijn in principe ontwikkelingen die passen binnen de huidige (bestemmings)plannen gewoon mogelijk. De ruimte wordt niet 'vrijgehouden'.

Ronde 2: Aandachtspunten verdere besluitvorming

1. In bestuurlijk gesprek met de betrokken gemeenten deze oproepen om zelf ook initiatief te nemen en proactief het gesprek met hun bewoners aan te gaan en ze een rol te geven in de communicatie rondom de VRM Herziening wind.
2. Kijk reëel naar de haalbaarheid van locaties (bv. in relatie tot de vliegveiligheid/bouwhoogte beperkingen bij locaties 47, 13a, 13b en 14). Gebruik je gezond verstand bij het kiezen van de locaties die worden opgenomen in de VRM Herziening wind. Voorkom daarmee ook

onnodige onrust en negatieve aandacht. Terwijl je aandacht wil voor de locaties die wel haalbaar zijn.

3. Maak gebruik van informatie die er bij gemeenten beschikbaar is. Als voorbeeld in dit gebied is de Stormpolder genoemd. Er is voor deze locatie al veel meer, nauwkeuriger, informatie beschikbaar. De initiatiefnemer geeft aan dat op basis van onderzoeken is gebleken dat er maar 2 windmolens op deze locatie kunnen. Betrek gemeente bij het bepalen van de begrenzing van de locatie voor de VRM. Dat voorkomt onnodige onrust bij omwonenden. En het betrekken van bij de gemeenten (en vaak ook omwonenden) bekende informatie maakt de communicatie voor de gemeenten in het vervolgtraject ook makkelijker.
4. Betrek gemeenten bij het vaststellen van de definitieve begrenzing in de VRM Herziening windenergie en/of neem per locatie een beschouwing in de VRM op.
5. Behandel zienswijzen serieus.
6. De aanwezige gemeenten hadden meer van het maatschappelijk spoor verwacht, dat de provincie heeft ingestoken, terug te zien in het planMER.
7. Provincie pak je rol in het realisatieproces. Geef in de VRM handvaten voor het vervolgproces. Geef duidelijk aan welke stappen hierna nog moeten worden genomen en wie daarin welke rol heeft.
8. Zoek op voorhand partijen die willen participeren bij het oprichten van een windmolenpark.
9. De aanwezigen gaven aan dat in het begin van het traject hierover toezeggingen zijn gedaan. Er zouden lessen geleerd worden uit het convenant ten aanzien van participatie en dat zien ze niet terug in het MER. Ook zou de mate van mogelijkheden voor participatie als criterium worden meegenomen in het MER.
10. Reken met realistische referentie turbine, passend bij de locatie. Meer naar de kust zullen echt andere windmolens worden gebouwd, met een andere hoogte/rotor diameter-verhouding dan meer landinwaarts. Dit heeft effecten op de milieubeoordeling. Dit maakt de vergelijkbaarheid van locaties wel lastiger maar Eneco heeft wel ideeën hoe hier mee om te gaan.
11. Let op cumulatie van lawaai. Met name in de Stormpolder. Er is daar sprake van een toename van lawaai.

Plenair afsluitend

Er is heel veel besproken in de groepen. De gesprekken zijn goed verlopen en in constructieve sfeer, volgens de vertegenwoordigers. Er werd goed naar elkaar geluisterd, door voor- en tegenstanders. Wel werd de tijd als te beperkt ervaren om alle vragen te kunnen stellen en beantwoorden. De vragen van deelnemers zijn redelijk beantwoord, maar de wens is dat in het vervolgproces meer ruimte is om vragen te stellen. Vaak was een antwoord nu nog niet mogelijk, dat was inherent aan de fase van het proces, of aan het abstractieniveau. Ook werd aangegeven dat voor een volgende keer wenselijk is om vooraf meer duidelijkheid te geven over het abstractieniveau van de avond. Plenair zijn de uitkomsten uit de gebiedsgroepen gedeeld en daarnaast zijn de volgende inhoudelijke thema's benoemd:

- **Veiligheid** met name verkeersveiligheid/luchtvaart/leidingen Nato/chemische industrie/militaire en burgerluchtvaart: we hebben het nog niet over concrete plannen, toch is het verstandig om dit ook in het voortraject te bekijken, en gezond verstand te gebruiken i.v.m. veiligheid.
- **Burgerparticipatie** over dit onderwerp is in Vlaardingen bijvoorbeeld een raadsmotie vastgelegd, in Schiedam zijn ze er ook al jaren mee bezig. Draagvlak is goed aanwezig, en dat is een belangrijke voorwaarde om te kunnen realiseren.

- In hoeverre wordt **draagvlak** meegenomen met het bepalen van locaties? In sommige dichtbevolkte gebieden worden mensen nauwelijks betrokken, zetten mensen hakken in het zand. Door het betrekken van mensen kom je veel verder.
- Maak als provincie een soort **afwegingskader**: zeg wat wel en niet kan, en niet allerlei adhoc locaties die zijn aangedragen.
- Objectiviteit van **recreatie** is een vraag om in het vervolgtraject over na te denken.
- Over Natura 2000 en natuurwaarden waarin geïnvesteerd is. Polder, Binnenmaaszijde, is al veel geld in gegaan.
- Veel onderwerpen spelen een rol bij de locatiekeuze, gebruik **gezond verstand** bij de keuzes. De provincie moet nog veel uitzoeken.
- De factor **emoties** is sterk aanwezig, lastig om er dan samen uit te komen. Niet waarschijnlijk dat iedereen achter één variant staat. Er is bewust een aantal mensen niet, het is erg veel wat we op ons afkrijgen.

De gespreksleider vat tot slot samen wat er is besproken, én dat er een constructief gesprek is gevoerd. De conclusie is en blijft: There is no easy way out. De gespreksleider bedankt iedereen voor zijn of haar bijdrage en aanwezigheid.